

Inspectierapport

Instandhouding rijksmonumenten
Gemeente Middelburg

Erfgoedinspectie

februari 2009

Inhoud

	Samenvatting	5
1	Inleiding	9
2	Kenschets gemeente Middelburg	11
2.1	Kengetallen	13
2.2	Actoren	14
3	Bevindingen en aanbevelingen	17
3.1	Domein resultaten	17
3.2	Domein effectiviteit	18
3.3	Domein waarborg	23
	Bijlage 1: Geraadpleegde documenten	27
	Bijlage 2: Werkmethodiek	29
	Bijlage 3: Waarderingskader	31
	Bijlage 4: Afkortingen	39

Stadhuis op de Markt

Samenvatting

Naar aanleiding van de in de volgende hoofdstukken uitgeschreven bevindingen komt de Erfgoedinspectie over de stand van zaken van de monumentenzorg in de gemeente Middelburg tot conclusies die hieronder zijn samengevat.

De Erfgoedinspectie heeft de monumentenzorg binnen de gemeente Middelburg getoetst op basis van het *Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten* (zie bijlage 3). De Erfgoedinspectie heeft geconstateerd dat de gemeente niet in alle gevallen voldoet aan de kwaliteitskenmerken van het domein Resultaten waarbij het erom gaat of *'het bestand aan monumenten zorgvuldig in stand wordt gehouden'*.

Bij meerdere kwaliteitskenmerken binnen het domein Effectiviteit (*het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig*) en binnen het domein Waarborg (*De zorg voor de monumenten is verzekerd*) plaatst de Erfgoedinspectie kritische kanttekeningen.

In het kader van de inspectie instandhouding rijksmonumenten in de gemeente Middelburg zijn ten behoeve van de reality check zes rijksmonumenten bezocht waar onlangs een restauratie of verbouwing heeft plaatsgevonden. Hiervan zijn ook de bijbehorende dossiers bestudeerd.

Op grond van deze bezoeken, het bestuderen van de dossiers en de gesprekken met alle actoren heeft de Erfgoedinspectie de indruk dat de rijksmonumenten in Middelburg in de meeste gevallen zorgvuldig in stand worden gehouden, maar dat de procedures voor de vergunningverlening en het toezicht op de uitvoering van restauraties en verbouwingen door de gemeente tekort schiet. Gebleken is dat een tekort aan deskundige capaciteit binnen de gemeentelijke organisatie hier de oorzaak van is.

Om dit tekort binnen de eigen organisatie op te vangen benut de gemeente de capaciteit en deskundigheid van de monumentencommissie om gemeentelijke taken uit te voeren. Dit staat op gespannen voet met de Monumentenwet. De monumentencommissie dient als onafhankelijk adviserend orgaan te functioneren en niet als 'onderdeel' van de ambtelijke organisatie. Daarnaast dient de gemeente als vergunningverlener voor wijzigingen van monumenten zelf voldoende inhoudelijke kennis binnen de organisatie te hebben.

Monumenteneigenaren zijn kritisch naar het functioneren van de gemeentelijke monumentenzorg betreft. Deze wordt ervaren als deskundig, maar ook bureaucratisch en weinig behulpzaam. Daarbij komt het regelmatig voor dat werkzaamheden worden stilgelegd indien er in afwijking van de vergunning wordt gewerkt. Voor deze strikte wijze van handhaving bestaat weinig begrip.

Hoewel de monumentencommissie op oneigenlijke gronden wordt ingezet door de gemeente, fungeert deze als adviesorgaan naar behoren. De adviezen zijn deskundig en

goed gemotiveerd. Vanwege de adviesbeperking van de RACM nemen de adviezen van de monumentencommissie in belang toe; zij is in veel gevallen nog het enige onafhankelijke adviesorgaan.

Hierom is naast de onafhankelijke positie van de commissie, ook de inhoudelijke deskundigheid in de breedte van het taakveld, van groot belang.

Hoewel de gemeente in haar eigen monumentenverordening aangeeft op grond van artikel 4:5 van de Algemene Wet Bestuursrecht, bouwhistorisch onderzoek te kunnen verlangen bij wijzigingsaanvragen voor monumenten, maakt zij hiervan weinig tot geen gebruik. Men erkent de waarde van dergelijk onderzoek, maar er wordt vanwege de kosten die dit met zich meebrengt voor de eigenaren van monumenten weinig om verzocht. Slechts bij belangwekkende objecten of ontwikkelingen wordt dergelijk onderzoek verlangd.

Door de gemeente is een ambitieus programma van activiteiten beschreven die de lokale monumentenzorg een kwalitatieve impuls moeten geven: de Kaderstellende notitie Monumentenbeleid. Veel voorstellen uit deze notitie zouden de monumentenzorg in de stad op een ambitieniveau brengen waar het, gezien het grote aantal monumenten, thuis hoort. Tot op heden zijn er echter nog weinig voorstellen uit de notitie uitgewerkt en in de praktijk gebracht. De oorzaak hiervan is ook hier de beperkte personele capaciteit.

Conclusie

De beperkte personele capaciteit is er de oorzaak van dat de gemeente Middelburg de ambitie die verwacht mag worden van een grote monumentengemeente niet waar kan maken. Dat zelfs de uitvoering van de wettelijke taken onvoldoende adequaat wordt opgepakt vanwege de beperkte capaciteit valt de gemeente aan te rekenen.

Overzicht van de belangrijkste aanbevelingen aan de gemeente:

Onderzoek:

Maak vaker gebruik van de mogelijkheid die de eigen verordening biedt om bouwhistorisch onderzoek uit te laten voeren bij wijzigingen van monumenten. Stel uitgangspunten vast op grond waarvan kan worden besloten tot het laten uitvoeren van bouwhistorisch onderzoek bij verbouwingen of restauraties van monumenten. Leg in de uitgangspunten tevens de gewenste diepgang vast.

Planvorming:

Wees eigenaren van monumenten behulpzaam in het voortraject van wijzigingsaanvragen van monumenten.

Planbehandeling:

Zorg voor continuïteit in de vergunningsprocedure door deskundig personele capaciteit toe te voegen.

Advisering:

Houd de rol van de monumentencommissie, als adviesorgaan, zuiver en betrek deze niet in het vooroverleg over wijzigingsaanvragen van monumenten.

Zet de commissie strikt in voor de taken die zij conform de Monumentenwet en de eigen gemeentelijke verordening op de monumentencommissie dient te vervullen.

Benut de volgens de verordening vereiste vervanging van leden tot het inrichten van een monumentencommissie met een brede inhoudelijke deskundigheid.

Beleid:

Geef de lokale monumentenzorg een kwalitatieve impuls door de voorstellen uit de Kaderstellende notitie Monumentenbeleid uit te werken tot staand beleid en in de praktijk te brengen. Zorg voor de uitvoering hiervan voor voldoende capaciteit.

Toezicht en handhaving:

Maak capaciteit vrij voor een deskundig toezichthouder voor de begeleiding van restauratiewerkzaamheden aan monumenten.

Mandateer deze toezichthouder om zelfstandig te beslissen over de voortgang van de werkzaamheden bij geringe afwijkingen van de vergunning.

Nederland kent circa 60 000 gebouwde rijksmonumenten, die vanwege hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde zijn aangewezen door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De Erfgoedinspectie ziet toe op de naleving van de Monumentenwet 1988 en neemt daarbij de omgang met de cultuurhistorische waarden als uitgangspunt. Doel van de inspectie is het bereiken van een kwaliteitsverbetering van de monumentenzorg.

In deze inspectie ligt de focus op het hoofdstuk 'instandhouding'; daarvoor is de gemeente de belangrijkste geïnspecteerde. De gemeente heeft immers ingevolge de Monumentenwet 1988 de eerstelijns taken en bevoegdheden op het gebied van de instandhouding van rijksmonumenten. Naast het gemeentebestuur en zijn medewerkers spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de monumentencommissie, met de regioconsulenten van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet alleen geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar vooral als entiteit, als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn.

Het betrokken gemeentebestuur krijgt met dit inspectierapport inzicht in de kwaliteit van de monumentenzorg ten tijde van het inspectieonderzoek. Het rapport kan worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief adequaat monumentenbeleid te voeren.

Dit rapport gaat over de inspectie die de Erfgoedinspectie heeft uitgevoerd naar de omgang met de rijksmonumenten in Middelburg.

De inspectiebezoeken vonden plaats op 10 en 11 november 2008.

Gemeente Middelburg

Leeswijzer

Het document is als volgt opgebouwd: hoofdstuk 2 gaat in op het profiel van de gemeente, inclusief een beschrijving van de actoren die in die gemeente werkzaam zijn. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen met betrekking tot beleid en uitvoering uitgewerkt per domein. Per onderdeel worden waar wenselijk aanbevelingen ter verbetering gedaan. Deze aanbevelingen zijn gericht aan de gemeente, omdat daar de mogelijkheden en de bevoegdheden liggen om de verbeterpunten uit te voeren en/of te coördineren. Het document wordt afgerond met een viertal bijlagen: een overzicht van geraadpleegde documenten, een beschrijving van de werkmethode, het waarderingskader (met toelichting) dat gehanteerd is bij de inspectie, en een lijst met gebruikte afkortingen.

In dit hoofdstuk wordt de situatie in de gemeente Middelburg beschreven voor zover deze van toepassing is op de monumentenzorg. Naast een korte ruimtelijk-historische beschrijving van het grondgebied van de gemeente wordt in kengetallen en in een opsomming van actoren een beeld gevormd van de belangrijkste randvoorwaarden voor de monumentenzorg in Middelburg.

Middelburg, hoofdstad van de provincie Zeeland, is ontstaan op een wat hoger gelegen driesprong van zandige kreekkruggen, waarvan het beloop nog te volgen is in het tracé van de Noordweg, de Seisweg en de Segeersweg. Ten noordoosten van de driesprong legde men in de negende eeuw een ringwalburg aan als verdediging tegen invallen van de Noormannen. De ten noorden hiervan gelegen arm van de Arnekreek, deed dienst als eerste haven.

In de tiende eeuw ontwikkelde zich binnen de burg een grafelijk bestuurscentrum voor Zeeland. Ten westen en ten noorden van de burg ontwikkelde zich daarna de eerste woonkernen. In de twaalfde eeuw werd er door de regulieren een klooster (abdij) gesticht in de burg. Middelburg kreeg in 1217 stadrechten, waarna de stad van een omwalling werd voorzien. Het beloop hiervan komt overeen met de huidige binnengrachten.

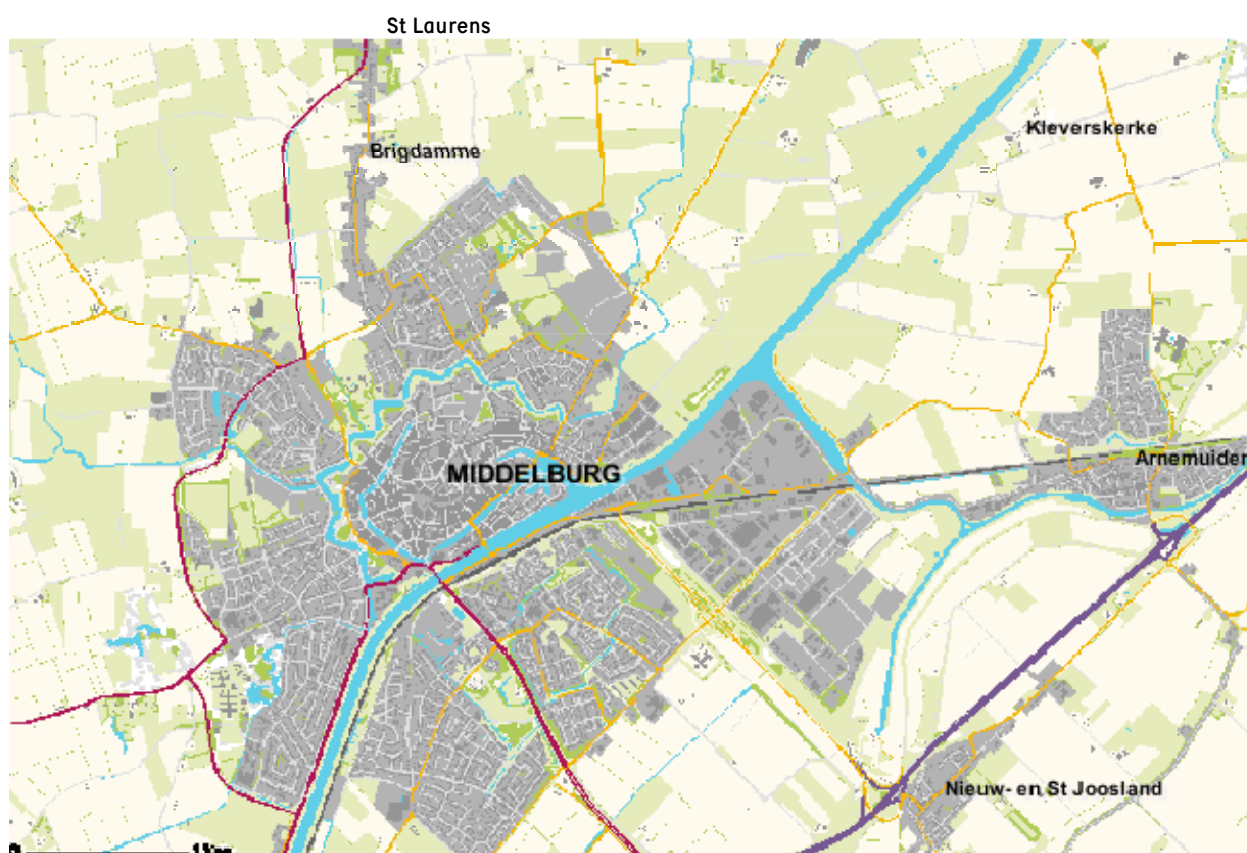
In 1532 – '35 groef men een nieuw havenkanaal naar open water en werd de oude zuidoostelijke stadsgracht als nieuwe haven ingericht.

Na een beleg werd Middelburg in 1574 ingenomen door de Staatse troepen, hierna werd de abdijkerk tot hoofdkerk van de stad gemaakt. De leeggekomen abdijgebouwen werden bestemd voor het gewestelijk bestuur. Economische opleving in de late zestiende eeuw leidde tot een ringvormige stadsuitbreiding met een aarden omwalling en dertien bastions. Vanaf de late zeventiende eeuw begint een periode van teruggang voor de stad. Het graven van een nieuw havenkanaal naar het Veerse Gat (1815 – '17) bracht hierin geen verandering. Evenmin als de aanleg van de spoorlijn Roosendaal – Vlissingen (1867 – '72). De vestiging van een rechtbank en twee kweekscholen bracht wel enige opleving, evenals de vestiging van enkele fabrieken. Na 1900 ontstond er enige bebouwing buiten de oude stadskern, met villa's langs de Seissingel, arbeiderswoningen bij de Veersesingel (vanaf 1920) en middenstandswoningen nabij de Noordsingel (circa 1930).

Op vrijdag 17 mei 1940 werd de stad door de Duitsers beschoten, hierbij zijn veel monumenten verwoest. De herbouw van de stad vond vanaf 1940 plaats. In 1970 werd de wederopbouw afgesloten met de bouw van een replica van de St.-Jorisdoelen. In de jaren zeventig vonden grootschalige restauratiecampagnes plaats, waarbij complete stadsdelen werden hersteld. In 1984 is de binnenstad als beschermd gezicht aangewezen.

Na gemeentelijke herindeling kwamen in 1966 Nieuw- en St. Joostland en St. Laurens bij Middelburg, waardoor ruimte kwam voor de realisatie van grote stadsuitbreidingen.

In 1997 kwam de kleine stad Arnemuiden na een herindeling bij de gemeente Middelburg. Als voorhaven van Middelburg kreeg Arnemuiden in 1574 stadrechten, waarna er een omwalling aan de noordzijde van de stad werd aangelegd met drie bastions. In de zeventiende eeuw maakte de handel plaats voor (garnalen) visserij. Na de sluiting van het Veerse Gat in 1961, verplaatste de visserij zich naar Colijnsplaat en werd Arnemuiden vooral forensenplaats.

Gemeente Middelburg (bron: KICH)

2.1 Kengetallen

1. Samenstelling gemeente Middelburg

Samenstelling	Aantal
Aantal inwoners (1-1-2008)	47 310
Oppervlakte	53.04 km

2. Aantal monumenten

Soort	Aantal
Rijksmonumenten volgens opgave gemeente	1 159
Rijksmonumenten volgens opgave RACM*	1 112
Provinciale monumenten	-
Gemeentelijke monumenten	111
Rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten	2
Gemeentelijke stads- en dorpsgezichten	-

* Het verschil in aantal rijksmonumenten volgens opgave van de gemeente en die van de RACM heeft te maken met een andere manier van tellen. De RACM telt complexen als één monument en gemeenten vaak niet.

3. Financiële gegevens op jaarbasis

Soort	Bedrag
Bijdrage Rijk (budgetten 2009-2011)	€ 404 000,- gemiddeld per jaar
Eigen middelen (op jaarbasis)	€ 154 000,-

2.2 Actoren

A. Gemeente

Aantal fte's beleidsmatig t.b.v. monumentenzorg	0,25
Aantal fte's uitvoerend t.b.v. monumentenzorg	0,75

Beleid en uitvoering van taken t.b.v. monumentenzorg zijn in Middelburg gescheiden ondergebracht in respectievelijk de afdeling Ruimtelijk Beleid en de afdeling Vergunningverlening en Handhaving.

De vergunningverlening vindt plaats door een vakspecialist, deskundig op het terrein van de monumentenzorg. Toezicht en handhaving vindt plaats door een bouwkundig medewerker, met ondersteuning van de monumentenvergunningverlener.

B. Adviescommissie

In Middelburg is een zelfstandig en onafhankelijk adviesorgaan voor monumenten actief, dat gevraagd en ongevraagd adviseert aan het gemeentebestuur. Naast planbeoordelingen voor wijzigingen van rijks- en gemeentelijke monumenten, adviseert de monumentencommissie over beleidszaken en over de aanwijzing van panden voor de gemeentelijke monumentenlijst.

C. Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De RACM adviseert de gemeente over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten en ruimtelijke ontwikkelingen in beschermde stads- of dorpsgezichten.

D. Provincie

De Provincie heeft een rol in de advisering over restauraties en wijzigingen van rijksmonumenten die gesitueerd zijn buiten de bebouwde kom. Voor Middelburg betreft dit de Provincie Zeeland.

E. Stichtingen en Verenigingen

De Stichting Vrienden van Middelburg stelt zich het behoud van de historie in de stad tot doel. Zij fungeert als gesprekspartner voor de gemeente bij bepaalde ontwikkelingen.

F. Eigenaren, architecten en aannemers

Eigenaren zijn als eerste verantwoordelijk voor de instandhouding van hun eigen rijksmonument. Zij onderhouden het object en maken plannen voor de restauraties, die meestal door architect en aannemer worden geconcretiseerd en uitgevoerd.

In het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten (bijlage 3) zijn kwaliteitskenmerken en indicatoren aangegeven. Hieronder wordt per domein ingegaan op deze kwaliteitskenmerken en indicatoren in de gemeente Middelburg.

Op basis van het uitgevoerde onderzoek komt de inspectie tot de hieronder genoemde bevindingen. Daar waar de inspectie het nodig vindt, worden aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen komen voort uit de bevindingen en hebben als doel een accent te leggen op de meest in het oog springende zaken die mogelijk voor verbetering vatbaar zijn. Op basis van dit rapport vraagt de Erfgoedinspectie aan de gemeente - en daar waar nodig andere betrokkenen - om een reactie te geven op deze aanbevelingen.

3.1 Domein resultaten

Vraagstelling: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden

Dit domein gaat in op de vraag of de waarden van de beschermde monumenten sinds hun aanwijzing op een aanvaardbaar niveau zijn behouden. Daarbij gaat het erom of het monument in goede staat verkeert en of er een visie op instandhouding is, die is gericht op de waarden van het monument.

Beschermde waarden

De gemeente Middelburg pakt haar verantwoordelijkheid conform de Monumentenwet 1988 onvoldoende op. De procedures tot de vergunningverlening en het toezicht op de uitvoering van restauraties en verbouwingen van monumenten zijn onvoldoende verankerd in de gemeentelijke organisatie waardoor het risico bestaat dat er beschermde waarden verloren gaan.

Op basis van de door de Erfgoedinspectie bezochte, recent gerestaureerde of verbouwde objecten en een rondgang door de binnenstad van Middelburg, blijkt desondanks dat de beschermde waarden in Middelburg op redelijke wijze zijn behouden.

Bij één van de bezochte objecten zijn echter door onzorgvuldig handelen van zowel de eigenaar als de gemeente, historische waarden verloren gegaan. De oorzaak hiervan is het gebrek aan voldoende toezicht door de gemeente.

Op grond van de Kaderstellende notitie Monumentenbeleid uit 2006, waarin veel ambitieuze doelstellingen zijn verwoord, lijkt de gemeente zich verantwoordelijk te voelen voor de instandhouding van het historische erfgoed van Middelburg. Tot op heden zijn er echter weinig voorstellen uit de notitie uitgewerkt en in uitvoering genomen. Waarmee Middelburg achter blijft bij gelijkwaardige monumentengemeenten.

3.2 Domein effectiviteit

Vraagstelling: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

In dit domein wordt ingegaan op het verloop van het proces bij de voorbereiding en uitvoering van de vergunningverlening. Daarbij is het van belang dat er ten behoeve van de planvorming cultuur en/of bouwhistorisch onderzoek wordt verricht. Ook de kwaliteit van de diverse adviezen, de vergunningen, de besluitvorming en de uitvoering worden getoetst.

Onderzoek

De gemeente vraagt eigenaren van monumenten bij voorgenomen wijzigingen zelden om een bouwhistorisch onderzoek waarin de aanwezige historische waarden van het betreffende object zijn opgenomen en gewaardeerd. De gemeente erkent de waarde van dergelijk onderzoek, vanwege het inzicht dat dit geeft in de historische ontwikkeling en de aanwezige cultuurhistorische waarden. In de toelichting op de gemeentelijke monumentenverordening 2007 is terecht aangegeven dat de gemeente op grond van artikel 4:5 van de AWB de mogelijkheid heeft om bouwhistorisch onderzoek te verlangen bij wijzigingsaanvragen. Gezien de kosten die dit meebrengt voor de eigenaren van monumenten, stelt de gemeente zich echter terughoudend op. Men verzoekt slechts om onderzoek bij meer belangwekkende objecten of ontwikkelingen. Uitgangspunten op grond waarvan wordt besloten tot het uitvoeren van onderzoek kent de gemeente niet. In de praktijk wordt in een vroegtijdig stadium door de gemeente een bezoek aan het betreffende object gebracht, waarbij de monumentencommissie aanwezig is. De aanwezige kennis in deze commissie wordt ingezet om de waarden te bepalen. Hierbij wordt echter de kennis van een onafhankelijk bedoeld adviesorgaan ingezet voor een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Dit staat op gespannen voet met de Monumentenwet.

Aanbevelingen:

- Maak vaker gebruik van de mogelijkheid die de eigen verordening biedt om bouwhistorisch onderzoek uit te laten voeren bij wijzigingen van monumenten.
- Attendeer eigenaren erop dat een bouwhistorisch onderzoek in het kader van een restauratie subsidiabel is, of verrekenbaar in de inkomstenbelasting.
- Stel uitgangspunten vast op grond waarvan kan worden besloten tot het laten uitvoeren van bouwhistorisch onderzoek bij verbouwingen of restauraties van monumenten. Leg in de uitgangspunten tevens de gewenste diepgang van het onderzoek vast.
- Zorg ervoor dat de uitkomsten van dergelijk onderzoek in het kader van restauraties worden geïmplementeerd in de plannen.

Planvorming

Bij alle objecten die bezocht zijn was een architect of bouwkundige betrokken bij de planvorming. Deze waren niet in alle gevallen voldoende deskundig op het gebied van restauratie.

De plannen waren over het algemeen voldoende inzichtelijk, maar wel ontbrak soms een duidelijke motivatie van de voorgestelde wijzigingen van het monument.

Bij twee objecten betrof het restauratie of herstel ten behoeve van instandhouding. Bij vier objecten is het gewenste gebruik van het monument van doorslaggevende betekenis geweest bij de restauratie. In sommige gevallen ging dit ten koste van monumentale waarden. Meerdere eigenaren gaven te kennen dat zij de opstelling van de gemeente ten aanzien van gewenste wijzigingen weinig behulpzaam en erg strikt in de opvatting vonden.

Bij de meeste plannen vindt er voorafgaande aan de procedure vooroverleg plaats over de gewenste wijzigingen of restauratie. In deze fase is er soms uitvoerig contact tussen de eigenaar/aanvrager, de gemeente en de monumentencommissie. Volgens de Erfgoedinspectie kan deze werkwijze tot moeilijkheden leiden bij de advisering door de monumentencommissie. Deze is in het vooroverleg al zodanig betrokken bij de planvorming, dat hierover tijdens de formele advisering mogelijk niet meer onafhankelijk geoordeeld kan worden.

Aanbevelingen:

- Wees de eigenaren van monumenten behulpzaam in het vooroverleg over wijzigingsaanvragen van monumenten.
- Houd de rol van de monumentencommissie zuiver en betrek deze niet in het vooroverleg over wijzigingsaanvragen van monumenten.

Planbehandeling

Bij vijf van de zes objecten die bezocht zijn is de vergunningsprocedure door de gemeente op de juiste wijze en binnen de daarvoor geldende termijn behandeld. Bij één object is er door de gemeente een vergissing begaan. Een aanvraag voor advies is opgestuurd naar de RACM, waarna, zonder dit advies af te wachten, een ontwerp-monumentenvergunning is opgesteld waarin is vermeld dat de betreffende ingreep is gemeld bij de RACM.

De RACM heeft hierop van de termijn van terinzagelegging gebruik moeten maken om een advies (als zienswijze) in te dienen. Deze vergissing kon volgens de gemeente worden begaan, vanwege gebrek aan continuïteit. Bij afwezigheid van de monumentenvergunningverlener is er geen deskundige vervanging voorhanden.

Aanbeveling:

- Zorg voor continuïteit in de vergunningsprocedure door deskundige personele capaciteit toe te voegen.

Advisering

Monumentencommissie

Middelburg heeft een eigen gecombineerde welstands- en monumentencommissie. In een verordening uit 2003, zijn de samenstelling, de werkwijze en de bevoegdheden van de monumentencommissie vastgelegd. Conform de verordening bestaat de monumentencommissie uit een voorzitter, twee leden van de welstandscommissie, een monumentendeskundige en een bouwhistoricus. Van de vergadering wordt door een ambtelijk secretaris een verslag gemaakt, met daarin opgenomen de gemotiveerde adviezen.

Voor de advisering over plannen maakt de commissie gebruik van uitgangspunten zoals verwoord in de Welstandsnota 2008. Met name de hoofdstukken over de Historische stedelijke bebouwing (binnenstad) en de Historische dorpsgebieden en linten zijn, met de betreffende beoordelingcriteria, van belang bij de advisering door de monumentencommissie.

De adviezen zijn adequaat en voorzien van een duidelijke motivering. Uit de adviezen blijkt dat de commissie haar taak serieus en professioneel uitvoert en voldoende deskundige is.

Jaarlijks verzorgt de gecombineerde welstands- en monumentencommissie een verslag van haar activiteiten. Dit verslag geeft een goed inzicht in het functioneren van de commissie.

De beide monumentendeskundigen bereiken volgend jaar de in de verordening genoemde maximale zittingstermijn (9 jaar), waardoor nieuwe leden gezocht moeten worden. Omdat de adviesplicht van de RACM is gewijzigd in een adviesbevoegdheid, zal deze niet meer in alle gevallen adviseren. De monumentencommissie is daarmee de enige onafhankelijke toetsende instantie, waardoor dit advies aan belang toeneemt. Aandacht is gewenst voor een commissie met een brede inhoudelijke deskundigheid. Omdat de monumentenzorg zich zal gaan ontwikkelen van objectgericht naar gebiedsgericht valt naast een architectuur- of bouwhistoricus, bijvoorbeeld te denken aan een stedenbouwkundige en/of een historisch geograaf.

De commissie erkent dat zij op oneigenlijke wijze door de gemeente wordt ingezet in de planprocedure. Het toetsen van planaanvragen bij de intake en de adviserende rol in het vooroverleg zijn taken voor de gemeente. Vanwege capaciteitsgebrek binnen de gemeentelijke organisatie heeft de commissie hieraan vanuit verantwoordelijkheidsbesef tot nu toe medewerking verleend.

De commissie vraagt weinig om bouwhistorisch onderzoek omdat zij dit een taak van de gemeente vindt. Daarbij gaat zij voorafgaande aan de advisering zelf ter plaatse kijken bij

meer belangwekkende ontwikkelingen en verbouwingen. Dergelijke bezoeken geven de commissie inzicht in de aanwezige historische waarden.

Hoewel enkele eigenaren van bezochte objecten daar anders over denken, vindt de commissie zelf dat zij begrip heeft voor gewenste wijzigingen van het monument vanwege het gebruik ervan, ook al gaat dit soms enigszins ten koste van monumentale waarden.

Aanbevelingen:

- Benut de volgens de verordening benodigde vervanging van leden tot het inrichten van een monumentencommissie met een brede inhoudelijke deskundigheid.
- Zet de commissie strikt in voor de taken die zij conform de monumentenwet en de eigen gemeentelijke verordening op de monumentencommissie dient te vervullen.

Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)

De adviezen van de RACM zijn in alle gevallen deskundig en afgewogen tot stand gekomen. Ook is in alle gevallen binnen de wettelijke termijn geadviseerd. Hoewel de gemeente voor één advies pas na drie maanden per e-mail van de RACM het bericht kreeg dat advisering voor dit specifieke geval niet nodig is (het betrof een restauratie zonder wijzigingen). Bij een ander object is door de gemeente een aanvraag voor advies opgestuurd naar de RACM, waarna, zonder dit advies af te wachten, een ontwerp-monumentenvergunning is gemaakt waarin is vermeld dat de betreffende ingreep is gemeld bij de RACM. De RACM heeft hierop van de termijn van terinzagelegging gebruik moeten maken om een advies (als zienswijze) in te dienen. In deze zienswijze werd de gemeente geadviseerd de gevraagde vergunning niet te verlenen.

Tussen de RACM en de gemeente bestaat er op bestuurlijk niveau halfjaarlijks overleg. Ambtelijk overleg vindt slechts plaats op ad-hocbasis. Zowel de RACM als de gemeente laten blijken dat de onderlinge verhoudingen niet optimaal zijn. Mede hierdoor zijn eerdere pogingen om tot structureel overleg te komen op niets uitgelopen.

Aanbevelingen:

- Hanteer de procedures voor de vergunningverlening op de juiste wijze, bepaal bij de intake van aanvragen of deze met een melding of voor advies naar de RACM verzonden dienen te worden.

Provincie Zeeland

Met de provincie Zeeland heeft in het kader van deze inspectie geen gesprek plaatsgevonden. Weliswaar bevindt één van de bezochte objecten zich in het buitengebied

(buiten de bebouwde kom), maar de gemeente heeft verzaakt Gedeputeerde Staten hiervoor om advies te vragen.

Aanbeveling:

- Verzoek gedeputeerde staten van de provincie conform de Monumentenwet om advies bij wijzigingen van rijksmonumenten die gelegen zijn buiten de bebouwde kom.

Besluit

De besluiten op de vergunningsaanvraag zijn adequaat, de ingewonnen adviezen zijn helder verwoord, evenals, indien aan de orde, ingediende zienswijzen. Hierop vindt een duidelijke bestuurlijke afweging plaats. Eventuele voorwaarden die aan de vergunning zijn verbonden, worden eveneens duidelijk vermeld.

Uitvoering

De verantwoordelijkheid voor goed toezicht op de uitvoering van restauraties en verbouwingen van monumenten ligt in de eerste plaats bij de eigenaren, deze dienen bij voorkeur hun architect opdracht te geven toezicht te houden op de werkzaamheden. Bij enkele van de bezochte objecten was dit het geval, maar bij andere restauraties heeft geen toezicht plaatsgevonden.

De gemeente heeft hierin conform de Monumentenwet eveneens een belangrijke taak. Het toezicht door de gemeente vindt plaats door een bouwkundig medewerker van de afdeling Vergunning en Handhaving die niet specifiek bekend is met restauratietechnieken. Het blijkt regelmatig voor te komen dat, uit onbekendheid met het restauratievak, werkzaamheden aan monumenten door de toezichthouder worden stilgelegd, omdat er in afwijking van de vergunning wordt gewerkt.

Voor deze zeer strikte wijze van handhaving, bestaat bij veel monumenteneigenaren weinig begrip. Vooral omdat het als rigide wordt beschouwd en er geen overleg mogelijk is.

(Zie hiervoor ook 3.3. Domein Waarborg: Toezicht en Handhaving)

Beheer en onderhoud

Van de zes bezochte objecten, waren er drie waarvan de restauratie en/of verbouwing nog gaande was. Daar is nog geen sprake van beheer en onderhoud. De drie eigenaren van de objecten waarvan de restauratie was afgerond, voelen zich allen verantwoordelijk voor de instandhouding van hun monument en onderhouden dit naar behoren. Het wordt zodanig gebruikt dat het niet schadelijk is voor de monumentale waarden.

3.3 Domein waarborg

Vraagstelling: de zorg voor de monumenten is verzekerd

Bij dit domein gaat het erom of de monumentenzorg en cultuurhistorie binnen de gemeente goed is ingebed. Van belang is dat ten behoeve van de instandhouding van rijksmonumenten voldoende kennis aanwezig is en dat deze kennis adequaat wordt toegepast. Ook wordt getoetst of er sprake is van vastgesteld monumentenbeleid. Daarnaast is het van belang dat de gemeente zorgt voor een adequaat systeem van toezicht en handhaving, voor een goede informatieoverdracht en voor een ordentelijke dossiervorming, en dat zij oog heeft voor de maatschappelijke meerwaarden van monumenten.

Kennis

Bij de gemeente is kennis aanwezig om restauraties en wijzigingen van monumenten in procedure en uitvoering adequaat te begeleiden. De capaciteit hiervoor is echter dermate beperkt aanwezig dat de continuïteit niet is gewaarborgd. Dit brengt risico's met zich mee voor het behoud van historische waarden van rijksmonumenten.

De monumentenvergunningverlener heeft zich via relevante studies bekwaamd in de architectuur- en bouwhistorie. Maar door de beperkte capaciteit is er geen mogelijkheid deze bekwaamheid in te zetten voor een verbreding van het draagvlak van monumentenzorg in Middelburg door bijvoorbeeld publicatie en presentatie, iets dat in veel gemeenten met minder monumenten dan in Middelburg de laatste jaren tot de reguliere werkzaamheden is gaan behoren.

Aanbeveling:

- Benut de aanwezige kennis over de monumenten, architectuur- en bouwhistorie om het draagvlak voor monumentenzorg te vergroten.

Beleid

De gemeente Middelburg hanteert een adequate Monumentenverordening uit 2007. Voor de regulering van terrassen en het gebruik van kleuren binnen het beschermde stadsgezicht zijn er beleidsnota's verschenen. Beide nota's zijn een uitvloeisel van de Kaderstellende notitie Monumentenbeleid. In deze notitie uit 2006 wordt een ambitieus programma van activiteiten beschreven die de lokale monumentenzorg een kwalitatieve impuls moeten geven. Veel voorstellen uit deze notitie zouden de monumentenzorg in de stad op een niveau brengen waar het, gezien het grote aantal monumenten, thuis hoort. In de notitie wordt ondermeer voorgesteld om inventariserend onderzoek uit te voeren naar historische panden zonder monumentenstatus, waardevolle interieurs, Industrieel erfgoed

en gemeentelijke beschermde stadsgezichten. Ook wordt voorgesteld om monumentenzorg meer in andere beleidsvelden binnen de gemeente te integreren, en het draagvlak voor monumentenzorg te vergroten. Verder wil men richtlijnen voor wijzigingen van monumenten, aandacht voor functiewijzigingen, subsidies effectiever inzetten en planmatig onderhoud stimuleren. Ook stelt de notitie voor om bij planaanvragen een bouwhistorische waardestelling uit te voeren.

Vanwege de beperkte beschikbare personele capaciteit is er van al deze voorstellen echter nog weinig tot stand gekomen.

Naast de eerder genoemde nota's terrassenbeleid en kleurenbeleid werkt men momenteel aan algemene beleidsuitgangspunten voor wijzigingen aan monumenten, een nota die het mogelijk maakt kleine verbouwingen en werkzaamheden die vallen onder onderhoud te laten beoordelen door een toezichthouder, die gemandateerd is om zelfstandig te beslissen over de wijze van voortgang van de voorgestelde werkzaamheden.

Aanbeveling:

- Geef de lokale monumentenzorg een kwalitatieve impuls door de voorstellen uit de Kaderstellende notitie Monumentenbeleid uit te werken tot staand beleid en in de praktijk te brengen. Zorg voor de uitvoering hiervan voor voldoende capaciteit.

Toezicht en handhaving

Het toezicht op de uitvoering van restauraties door de gemeente vindt plaats door een bouwkundig medewerker van de afdeling Vergunningverlening en Handhaving die niet specifiek bekend is met restauratietechnieken.

Wanneer door deze toezichthouder wordt geconstateerd dat er werkzaamheden plaatsvinden in afwijking van de vergunning, kan hij niet zelfstandig beoordelen of deze werkzaamheden al dan niet geoorloofd zijn, vanwege gebrek aan kennis en ervaring. Hierdoor komt het bovengemiddeld vaak voor dat werkzaamheden aan monumenten worden stilgelegd. Vervolgens moet een procedure worden gestart om de geconstateerde wijzigingen te sanctioneren. Voor deze strikte wijze van handhaving, bestaat bij veel monumenteneigenaren weinig begrip. Vooral omdat het als rigide wordt beschouwd en er geen overleg mogelijk is.

De Erfgoedinspectie vindt de handelswijze van de gemeente in de begeleiding van restauraties onvoldoende adequaat. Bij het grote aantal restauraties dat in Middelburg plaatsvindt is het aan te bevelen om de uitvoering van werkzaamheden aan monumenten in handen te geven van een deskundig toezichthouder met voldoende capaciteit. Deze zou gemandateerd moeten zijn bij geringe afwijkingen van de vergunning, zelfstandig te beslissen over de wijze van voortgang van de werkzaamheden.

Aanbevelingen:

- Maak capaciteit vrij voor een deskundig toezichthouder voor de begeleiding van restauratiewerkzaamheden aan monumenten.
- Mandateer deze toezichthouder om zelfstandig te beslissen over de voortgang van de werkzaamheden bij geringe afwijkingen van de vergunning.

Maatschappelijke meerwaarde

Hoewel de gemeente aangeeft veel belang te hechten aan de historische kwaliteiten die Middelburg bezit als middeleeuwse stad, doet zij er weinig aan om dit te promoten. Weliswaar is zij betrokken bij de organisatie van de jaarlijkse Open Monumentendag, maar terwijl er zoveel meer mogelijkheden zijn om de historische waarden van de stad aan een geïnteresseerd publiek te presenteren, doet de gemeente hier weinig mee.

Informatieoverdracht

Hoewel de gemeente aangeeft dat zij zich naar de burgers 'klantvriendelijk' opstelt, wordt dit door verschillende eigenaren van monumenten ontkend. Men acht de gemeente wel deskundig, maar ook bureaucratisch en weinig behulpzaam.

Ten aanzien van subsidies en financiële regelingen zijn de eigenaren door de gemeente weinig geïnformeerd of gestimuleerd.

De informatieoverdracht naar belanghebbenden en belangstellenden is nog niet erg ontwikkeld. Weliswaar zijn er enkele informatieve brochures in de omloop en zijn over enkele bijzondere monumenten publicaties verschenen, maar daar blijft het bij.

Ook de website van de gemeente is beperkt waar het informatie over monumentenzorg betreft.

In de eerder genoemde Kaderstellende notitie monumentenbeleid is sprake van kennisoverdracht in de vorm van communicatie en voorlichting. Ter vergroting van het begrip en draagvlak voor monumentenzorg, worden er meerdere voorstellen gedaan, die echter geen van allen zijn uitgewerkt.

De Stichting Vrienden van Middelburg wordt wel geïnformeerd over ontwikkelingen in het historische centrum van de stad. Bij enkele projecten worden zij daarnaast in de planfase betrokken. Ook is er sprake van een halfjaarlijks overleg met de portefeuillehouders van de gemeente.

Aanbeveling:

- Benut de website van de gemeente om monumenteneigenaren beter te informeren over regelgeving en rechten en plichten volgens de Monumentenwet.

Documentatie

De documentatie van de stukken betreffende monumenten is op orde. In de dossiers zijn alle relevante procedurestukken te vinden.

De gemeente houdt een historisch fotoarchief bij dat digitaal te raadplegen is.

Bijlage 1: Geraadpleegde documenten

(Beleids)documenten gemeente Middelburg

Organisatieoverzicht gemeente Middelburg;
Kaderstellende notitie Monumentenbeleid (2006);
Kleurenbeleid beschermde stadsgezichten;
Terrassenbeleid Middelburg 2006;
Monumentenverordening 2007;
Verordening op de monumentencommissie (2003);
Notulen recente vergaderingen monumentencommissie;
Jaarverslagen welstands- en monumentencommissie;
Bestuurlijke jaarverslagen Welstand;
Welstandsnota (2008) (via website gemeente);
Ruimtelijk plan Stedelijk gebied Walcheren 2010 (2000);
Enkele relevante brochures en voorlichtingsmateriaal.

Op andere wijze verkregen beleidsdocumenten

Met handhaving bouwen aan monumentenzorg, scriptie van H. W. Nieuwenhuis, student aan de Rijksuniversiteit Groningen (2007);
Cultuurhistorie en Monumenten (2007-2012), Provincie Zeeland.

Objecten ten behoeve van de reality check

Koudekerkseweg 131 Middelburg;
Damplein 1, 1a, 1b/St. Pieterstraat 48/50 Middelburg;
Veerseweg 2 Arnemuiden;
Oostkerkplein 1 Middelburg;
Loskade 43 Middelburg;
Gortstraat 54 Middelburg.

Geraadpleegde internetsites

www.middelburg.nl
www.monumentenbeheermiddelburg.nl
nl.wikipedia.org/wiki/middelburg
www.kich.nl

Bijlage 2: Werkmethodiek

De Erfgoedinspectie houdt ondermeer toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988, waar het gaat om rijksmonumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten. Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van rijksmonumenten maakt de Erfgoedinspectie gebruik van een waarderingskader. Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt en bevat 14 kwaliteitskenmerken die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen. Uitgangspunt bij het waarderingskader is toetsing op de naleving van de Monumentenwet 1988 in de ruimste zin van het woord. Zie voor meer informatie hierover bijlage 3.

Opzet van de inspectie

In de gemeente worden gesprekken gevoerd met diverse betrokkenen om een zo compleet mogelijk beeld van de kwaliteit van de monumentenzorg ter plaatse te verkrijgen. Het betreft gesprekken met de portefeuillehouder en de beleidsambtenaar voor monumentenzorg, andere ambtenaren betrokken bij monumentenzorg, de monumentencommissie, de consulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, de ambtenaar van de provincie, monumenteigenaren en vertegenwoordigers van historische groeperingen en/of buurtverenigingen.

De opzet van de inspectie is als volgt:

1. analyse van beleidsdocumenten die vooraf, op verzoek van de Erfgoedinspectie, door de gemeente zijn toegestuurd;
2. bestudering van specifieke vooraf toegestuurde documenten die betrekking hebben op enkele geselecteerde recente restauraties van of wijzigingen aan rijksmonumenten;
3. bezoek aan de gemeente, het houden van gesprekken ter plaatse en het bezoeken van de geselecteerde monumenten;
4. het verwerken van de gegevens.

Het inspectieonderzoek leidt vervolgens tot een rapport. Dit rapport wordt eerst in conceptvorm naar de gemeente gestuurd. Na bespreking ter plaatse en verwerking van eventueel commentaar volgt een definitief inspectierapport dat aan het gemeentebestuur wordt aangeboden.

Doel van het rapport

Het betrokken gemeentebestuur krijgt een overzicht van de kwaliteit van de monumentenzorg in de gemeente, gemeten naar het moment. Het rapport kan worden gebruikt om betrokkenen te informeren, beleid bij te stellen en interne verbeteringen uit te zetten. Op deze wijze wil de Erfgoedinspectie de gemeente stimuleren een kwalitatief zo goed mogelijk monumentenbeleid te voeren.

Bijlage 3: Waarderingskader

Toelichting op het Waarderingskader Instandhouding Rijksmonumenten

Ten behoeve van de inspecties op het gebied van instandhouding van rijksmonumenten maakt de Erfgoedinspectie gebruik van een waarderingskader. Dit kader is ontwikkeld in samenspraak met betrokkenen in het monumentenveld in een daartoe ingestelde klankbordgroep.

Dit waarderingskader geeft de contouren aan waarbinnen een inspectie plaatsvindt, en bestaat uit 14 kwaliteitskenmerken die aangeven waaraan een goede monumentenzorg moet voldoen.

1. Wettelijke basis

Het vertrekpunt voor de uitoefening van het toezicht wordt gevormd door de toepasselijke wet- en regelgeving. Hiertoe worden in ieder geval gerekend de Algemene Wet Bestuursrecht en de Monumentenwet 1988 en verwante regelgeving. De Erfgoedinspectie ziet wat betreft de monumenten toe op de naleving van de wettelijke bepalingen voor zover ze van toepassing zijn op beschermde rijksmonumenten en stads- en dorpsgezichten. Deze wettelijke bepalingen zijn door de Erfgoedinspectie vertaald naar een waarderingskader, dat door haar als beoordelingsmaatstaf wordt gehanteerd. Zo wordt bijvoorbeeld bepaald hoe een procedure tot vergunningverlening voor monumenten of voor ontwikkelingen in een beschermd gezicht moet verlopen en hoe moet worden geadviseerd over plannen. De wet gaat uit van decentralisatie van een aantal taken en bevoegdheden naar de gemeentelijke overheid. Mede om die reden biedt de wet mogelijkheden om eigen beleid nader vorm te geven. Deze beleidsvrijheid is aanleiding voor de Erfgoedinspectie om ook andere aspecten van de monumentenzorg te onderzoeken, die van directe of indirecte invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de (zorg voor de) rijksmonumenten en beschermde gezichten. Te denken valt aan hoe deze verankerd is in een bredere beleidsopvatting, hoe actief een gemeentebestuur de begeleiding van restauraties ter hand neemt, of hoe bouwhistorisch onderzoek is verricht ten behoeve van bijvoorbeeld restauratieplannen voor rijksmonumenten.

Rijksmonumenten zijn ooit aangewezen op grond van hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde. Het begrip 'cultuurhistorische waarde' komt herhaaldelijk terug in het waarderingskader omdat de inspectie dit ziet als een van de belangrijkste achtergronden van het wezen van een monument. De inspectie richt zich vanzelfsprekend op de formele vraag of de wet wordt nageleefd door de betrokken partijen. Daarbij kan en moet de inspectie steeds uitgaan van de intrinsieke waarden van het monument zelf. Elke actie die wordt ondernomen moet gericht zijn op de instandhouding van die waarden, en moet in dat kader worden beoordeeld.

2. *Actoren en verificatoren in de inspectie*

De Erfgoedinspectie heeft in het waarderingskader bij elk kwaliteitskenmerk actoren en verificatoren benoemd. Actoren zijn de partijen die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor de uitvoering of realisatie van een bepaalde taak. Verificatoren zijn de betrokken partijen bij wie kan worden gecheckt of een actor deze taak naar behoren uitvoert.

Hoewel de gemeente als gevolg van de decentralisatie een aantal taken en bevoegdheden bezit om het monumentenbeleid vorm te geven, betekent dit niet dat het gemeentebestuur de enige geïnspecteerde is in de aanpak van de Erfgoedinspectie. De gemeente is wel de belangrijkste actor in de te inspecteren onderdelen, maar daarnaast spelen ook andere betrokkenen een rol. Zo vinden ook gesprekken plaats met de monumentencommissie, met de regioconsulent van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, met de betreffende vertegenwoordiger van de provincie en met historische verenigingen. De gemeente wordt dus niet geïnspecteerd als bestuurlijke eenheid, maar als entiteit ofwel als gebied waarbinnen verschillende betrokkenen actief zijn (en dus 'actor' zijn).

Waar de Erfgoedinspectie voornamelijk toezicht houdt vanuit de tweede lijn (toezien op de naleving van de wet door anderen), zijn in het bijzonder gemeenten verantwoordelijk voor de eerste lijn. Daarmee wordt de zorg voor juiste planbehandeling, advisering, besluitvorming en begeleiding van de uitvoering bedoeld. De Erfgoedinspectie zal deze taken niet overnemen of overdoen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat de gemeente actor is in de begeleiding van de uitvoering en daarop ook zelf moet toezien en handhaven.

3. *Indeling van het waarderingskader*

Het kader is ingedeeld in drie zogenoemde domeinen. De drie domeinen zijn gericht op 'resultaten', 'effectiviteit' en 'waarborg'. Alle 14 kwaliteitskenmerken die in deze drie domeinen zijn gegroepeerd, worden ondersteund door een of meer indicatoren. Aan de hand van deze indicatoren worden documenten beoordeeld, worden vragen gesteld in de inspectiebezoeken en worden de te bezoeken projecten onder ogen genomen als een soort 'reality check', waarbij ook de eigenaar en de architect worden bevragd.

Bij het domein 'resultaten' gaat het om het behoud van de beschermde waarden, om de manier waarop de verantwoordelijken omgaan met die waarden en om de realisatie van werkzaamheden die leiden tot een verantwoord resultaat.

De inspectie wil daarmee niet voorschrijven hoe dat moet gebeuren, maar wel wil zij toezicht kunnen houden op de uiteindelijke resultaten die door anderen worden behaald. De strekking van de Monumentenwet 1988 nodigt daartoe uit, omdat impliciet de juiste interpretatie van het vergunningstelsel hiermee aan de orde is.

In het domein 'effectiviteit' zijn de meeste kwaliteitskenmerken herleidbaar tot specifieke artikelen in de wet. Toch worden ook daar kwaliteitskenmerken onderzocht die in ondersteunende zin bijdragen aan het beoogde wettelijke doel. Zo is deugdelijk onderzoek op cultuurhistorisch gebied een belangrijke voorwaarde voor het vervaardigen van een aanvaardbaar restauratieplan dat beoogt zoveel mogelijk van de beschermde waarden intact te laten. De Erfgoedinspectie kijkt binnen het domein 'effectiviteit' vooral of de processen van instandhouding zorgvuldig en doelmatig verlopen, zowel ten behoeve van de totstandkoming en de behandeling van een restauratieplan als de vergunningverlening.

Tenslotte is het domein 'waarborg', waarin wordt gezien of de zorg voor de monumenten is verzekerd, het minst gelieerd aan specifieke wetsartikelen. Toch mag bijvoorbeeld een kwaliteitskenmerk over aanwezige kennis gelezen worden als een impliciete beantwoording van de strekking van de wet, namelijk als voorwaarde om te kunnen komen tot een zorgvuldige planbehandeling en besluitvorming. Daartoe draagt ook het hebben van een beleid over monumentenzorg bij, evenals het uitvoeren van handhaving in de eerste lijn en informatieoverdracht aan eigenaren en betrokkenen. Zijdelings wordt gezien of een gemeente de documentatie voor alle betrokkenen op orde heeft, of zij de maatschappelijke waarde van de monumenten onderkent, bijvoorbeeld door deze te betrekken bij haar beleid rond toerisme en educatie.

Samenvattend kan gesteld worden dat de lijst met kwaliteitskenmerken en daarbij behorende indicatoren een compleet overzicht vormt van wat zich bij de instandhouding van de monumenten allemaal afspeelt. Het waarderingskader kan daardoor wellicht overkomen als een utopie van hoe de zorg voor de monumenten idealiter geregeld zou moeten zijn. Het waarderingskader moet echter gezien worden als een instrument dat dient als uitgangspunt voor de inspecties, waarbij een beeld kan worden gevormd van de staat van de zorg voor de monumenten in een bepaalde gemeente.

Doel hiervan is het bereiken van een kwaliteitsverbetering van de zorg voor de monumenten in de betreffende gemeenten.

Een tweede doel is het analyseren van meer algemene problemen in de zorg voor de monumenten, die kunnen worden geconstateerd na het uitvoeren van meerdere gemeentelijke inspecties. Op de geconstateerde algemene problemen kan de Erfgoedinspectie vervolgens thematische onderzoeken inrichten.

WAARDERINGSKADER INSTANDHOUDING RIJKSMONUMENTEN

(2 september 2008)

DOMEIN: RESULTATEN

Deelvraag: Het bestand aan monumenten wordt zorgvuldig in stand gehouden.

BESCHERMDE WAARDEN

- R 1 De waarden van het beschermde monument zijn, sinds de aanwijzing, zorgvuldig behouden
 - R 1.1 De restauraties en/of wijzigingen hebben geleid tot een verantwoord resultaat
 - R 1.2 De schoonheid, de betekenis voor de wetenschap en/of de cultuurhistorische waarden zijn behouden
 - R 1.3 De eigenaren hebben een visie op instandhouding gericht op de waarden van het monument

DOMEIN: EFFECTIVITEIT

Deelvraag: Het proces gebeurt zorgvuldig en doelmatig

ONDERZOEK

- E 1 Er is deugdelijk onderzoek verricht op cultuurhistorisch en/of bouwhistorisch gebied
 - E 1.1 Het onderzoek is voorafgaand aan de planvorming uitgevoerd
 - E 1.2 Gedurende de werkzaamheden wordt nader onderzoek verricht
 - E 1.3 Het onderzoek is deskundig en van voldoende diepgang
 - E 1.4 De resultaten van het betreffende onderzoek zijn verwerkt in het plan
 - E 1.5 De resultaten zijn vastgelegd en gedocumenteerd

PLANVORMING

- E 2 Er is een deugdelijk plan opgesteld
 - E 2.1 De initiatiefnemer heeft een ontvankelijk plan ingediend
 - E 2.2 Bij plannen van ingrijpende aard en bij plannen waar dat gewenst wordt, is vooroverleg gevoerd tussen de initiatiefnemer en de overheid
 - E 2.3 Het restauratieplan gaat uit van behoud en herstel van de aanwezige waarden uit het oogpunt van monumentenzorg
 - E 2.4 De werkzaamheden zijn goed aangegeven en de noodzaak is goed beargumenteerd

PLANBEHANDELING

- E 3 De werkwijze bij het verlenen van vergunningen is correct
 - E 3.1 De procedure wordt op zorgvuldige wijze gevolgd
 - E 3.2 Latere wezenlijke wijzigingen van plannen worden opnieuw aan de adviesorganen voorgelegd
 - E 3.3 De wettelijke termijnen worden gehanteerd

ADVISERING

- E 4 De adviezen doen recht aan de waarden van het monument
 - E 4.1 De adviezen zijn deskundig
 - E 4.2 De adviezen zijn transparant en dragen bij aan een juiste besluitvorming
 - E 4.3 Het adviesorgaan is voldoende deskundig
 - E 4.4 Het adviesorgaan werkt professioneel

BESLUIT

- E 5 Het besluit doet recht aan de waarden van het monument
 - E 5.1 Er is rekening gehouden met de adviezen op het gebied van de monumentenzorg
 - E 5.2 Het besluit is op basis van een duidelijke gemotiveerde afweging gemaakt

UITVOERING

- E 6 De werkzaamheden doen recht aan de waarden van het monument
 - E 6.1 De werkzaamheden worden uitgevoerd conform de vergunning
 - E 6.2 De werkzaamheden worden deskundig begeleid
 - E 6.3 De werkzaamheden worden deskundig uitgevoerd
 - E 6.4 Van de restauratie en/of wijziging van het monument is een schriftelijke verantwoording gemaakt

BEHEER EN ONDERHOUD

- E 7 De instandhouding van het monument is voldoende gewaarborgd
 - E 7.1 Het object wordt op de juiste wijze beheerd
 - E 7.2 Het object wordt goed onderhouden
 - E 7.3 Het object wordt op de juiste wijze gebruikt

DOMEIN: WAARBORG

Deelvraag: de zorg voor de monumenten is verzekerd

KENNIS

- W 1 Er is voldoende actuele kennis beschikbaar op het gebied van de monumentenzorg, ten behoeve van de ontwikkeling van cultuurhistorisch beleid en ten behoeve van de behandeling van bouwplannen
 - W 1.1 Er is voldoende cultuurhistorische kennis
 - W 1.2 Er is voldoende restauratietechnische kennis
 - W 1.3 Er is voldoende kennis op het gebied van de subsidie- en overige financiële regelingen
 - W 1.4 Er is voldoende kennis van de betreffende wet- en regelgeving
 - W 1.5 De benodigde kennis wordt adequaat ingezet ten behoeve van alle werkzaamheden

BELEID

- W 2 De overheden hebben een beleidsvisie voor de monumentenzorg
 - W 2.1 Er is een actuele monumentenverordening
 - W 2.2 Er is een actueel beleidsplan voor de monumentenzorg
 - W 2.3 Het welstandsbeleid houdt rekening met de aanwezige cultuurhistorische waarden
 - W 2.4 Het ruimtelijk en stedelijk beleid wordt door de aanwezige monumenten (en historische structuren) geïnspireerd
 - W 2.5 Er is sprake van kwaliteitszorg voor de monumentenzorg

TOEZICHT EN HANDHAVING

- W 3 De gemeente heeft een handhavingsbeleid op het gebied van de monumentenzorg
 - W 3.1 De gemeente houdt toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988
 - W 3.2 De gemeente maakt haar handhavingsbeleid inzichtelijk

MAATSCHAPPELIJKE MEERWAARDE

- W 4 De maatschappelijke meerwaarden van de monumentenzorg zijn onderkend
 - W 4.1 De economische waarde van de monumenten wordt op de juiste wijze afgewogen
 - W 4.2 Er is rekening gehouden met de educatieve waarde

- W 4.3 Er is rekening gehouden met de toeristische waarde van monumenten en historische structuren

INFORMATIEOVERDRACHT

- W5 De overheid zorgt voor informatieoverdracht op het gebied van de monumentenzorg
 - W 5.1 Er is visie op het gebied van communicatie
 - W 5.2 De continuïteit van de interne informatieoverdracht wordt gewaarborgd
 - W 5.3 De betrokkenen worden op de juiste wijze geïnformeerd
 - W 5.4 Door de overheid verstrekte informatie over subsidies en financiële regelingen hebben de eigenaar gestimuleerd om het monument goed te onderhouden/restaureren

DOCUMENTATIE

- W 6 De documentatie op het gebied van de monumentenzorg is op orde
 - W 6.1 In de dossiers zitten de relevante stukken
 - W 6.2 De gemeente heeft een systeem waarin wijzigingen aan monumenten worden bijgehouden
 - W 6.3 De documentatie is raadpleegbaar bij de overheid

Bijlage 4: Afkortingen

AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
BWT	Bouw- en Woningtoezicht
DCE	Directie Cultureel Erfgoed van het Ministerie van OCW
FGM	Federatie Grote Monumentengemeenten
fte	fulltime equivalent
NCM	Stichting Nationaal Contact Monumenten (nu: SEN)
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
SEN	Stichting Erfgoed Nederland
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VROM	Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Colofon

Uitgave:

Erfgoedinspectie
Hoftoren, Rijnstraat 50
Postbus 16478 (IPC 3500)
2500 BL Den Haag

Algemeen telefoonnummer	+31 (0)70 – 412 4012
Fax	+31 (0)70 – 412 4014
E-mail	info@erfgoedinspectie.nl
Website	www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, februari 2009

Over de Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlands erfgoed. Het toezicht is gericht op archeologische opgravingen, archieven bij de centrale overheid, het roerend cultureel erfgoed en onroerende monumenten.

De inspectie ziet erop toe dat de regels worden nageleefd en stimuleert verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed. Waar nodig treedt zij op bij incidenten en calamiteiten.

De Erfgoedinspectie valt onder het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De inspectie werkt onafhankelijk en stelt objectief haar bevindingen vast en rapporteert daarover. Daarnaast adviseert zij de minister over de kwaliteit en effectiviteit van de regelgeving.